

очікувати від них в екстремальній ситуації: «Мне приснился дурной сон. Иисус сказал Лазарю: встань и иди. Но Лазарь не встал. Встань и иди, повторил Иисус. Но Лазарь даже и не собирался воскресаться. Иисус, который походил на Северино, привозившего нам воду в автоцистерне, разгневался. Невообразимо! Когда Иисус говорит: встань и иди, ты должен сделать это, особенно если ты мертвый. А Лазарь, напротив, лежал пластом и не воскресался. Тогда Иисус принял трясти его, словно куклу, и Лазарь встал и вцепился ему зубами в горло. Оставь в покое мертвых, говорил он окровавленными губами. Я открыл глаза весь в поту» [1, с. 44]. Цей сон стимулює Мікеле піти на допомогу викраденому хлопчику. Автор говорить про те, що зло реальне: батько може виявитися злочинцем, друг – ворогом, сусід – зрадником. У цій складній ситуації батько виявляється слабким, а син – сильним, подаючи приклад відваги і мужності для дорослих. Згідно жеребкування батько повинен вбити ув'язненого Філіппо.

Розв'язка історії є трагічною: Мікеле рятує друга від смерті, коли дізнається, що його йдуть вбивати, сам міняється з ним місцями і не встигає вилізти з ями. Батько стріляє у сина у темряві при спробі втечі. бо вважає що це Філіппо. Така страшна розплата за вчинений гріх щодо будь-якої беззахисної дитини. Майже біблійними словами завершується історія: «И был папа. И был я» [1, с. 220].

Руйнування впорядкованого світу дитинства з позитивними образами дому, батька, матері є реальністю XXI століття.

У романі персонаж дійшов до такого висновку: «Монстров не существует. Надо бояться людей, а не монстров», – як це говорив йому батько [1, с. 55].

Дисгармонійність світу виявляється у творчості Н.Амманіті у темах насильства, страждання, незахищеності дитини, що робить її персонажем активним та борцем за життя, його найкращі цінності. Суб'єктизоване нарративне Я дитини відбиває катастрофічність світовідчуття XXI ст., шукає порятунку у дорослих, але знаходить силу протистояти злу у світі тільки у своїй чистій душі. Незважаючи на моторошні візуалізовані оповіді про жорстокість людини романи Н. Амманіті мають оптимістичний відкритий кінець. Приклад вчинків дитини є шляхом до очищення від бруду і зла дорослих. До формальних ознак роману Н. Амманіті відносимо візуальність, композиційну довершеність, гострий конфлікт для показу ніби із середини складної емоційно-психологічної ситуації, в якій опиняється персонаж.

Роман «Я не боюсь» має широку читачку аудиторію: він справляє однаково сильне враження на всі вікові групи. Він однаково простий та складний одночасно: поставлена проблема є надзвичайно актуальною. Добрий, чистий і благородний дев'ятирічний хлопчик протистоїть світу зла і насильства. Автор майстерно показав сприйняття світу очима дитини. Н. Амманіті написав чудовий твір про перемогу вічних цінностей, ще не втрачених дитиною, над світом дорослих. добро, що збереглося у чистій душі дитини, врятує світ – такий висновок хочеться зробити після прочитання. Роман «Я не боюсь» своєю назвою дає відповідь дитини на виклик світу. Він стоїть поруч з кращими зразками творів про дитинство і проблеми дитини XXI ст. А. Гавальди «35 кіло надії», А.-С. Брасм «Я дихаю».

Загалом творчість Н. Амманіті потребує свого дослідника та перекладача українською мовою.

Література:

1. Амманити Н. Я не боюсь / Никколо Амманити. – М. : Махаон, 2005.
2. Ямпольская А. В ожидании большого итальянского романа. Творчество Никколо Амманити / Анна Ямпольская [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/voplit/2010/5/ia18.html>

УДК 82.1.111-32.09(73)

А. В. Левченко,

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

РОЗУМІННЯ, ЩО РОЗПРЕДМЕЧУЄ, ЯК ГЕРМЕНЕВТИЧНА ТЕХНІКА СПРИЙНЯТТЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАНЬ ГРИГІРА ТЮТЮННИКА)

У статті надаються визначення поняттям техніка сприйняття художнього тексту, розуміння, що розпредмечує, розглядаються сучасні підходи до їхнього трактування. Подається теоретичний матеріал та характеризується техніка розуміння, що розпредмечує. Проаналізовано особливості реценції художнього тексту при використанні техніки на прикладі оповідань Григіра Тютюнника та визначено характерні риси творів письменника, які сприяють роботі зазначеної техніки.

Ключові слова: техніка сприйняття художнього тексту, розуміння, що розпредмечує.

В статье представлены определения понятий техника восприятия художественного текста, распределенное понимание. Рассмотрен теоретический материал и краткая характеристика, посвященная технике распределенного понимания. Проанализированы особенности реценции художественного текста при использовании техники на примере рассказов Григора Тютюнника и определены характерные черты произведений автора, которые способствуют работе указанной техники.

Ключевые слова: техника восприятия художественного текста, распределенное понимание.

There are presented definitions of the following terms: technique of belles-lettres fiction's perception and subject-rebuilding understanding in the article. The author of the article gives some theoretical information, points out the characteristic of the technique of subject-rebuilding understanding and emphasizes the special features of its usage by the recipient. There are analyzed the peculiarities of the perception by using the technique by the examples of the short stories by Hryhir Tiutiumnyk. The author of the article points out the peculiar features of subject-rebuilding understanding that are supposed to help the reader to understand the suggestive content of the text.

Key words: technique of belles-lettres fiction's perception, subject-rebuilding understanding.

Вивчення проблем художнього сприйняття творів мистецтва слова є одним з найбільш плідних напрямків теорії літератури останнього часу. Літературний твір розкриває себе у складній взаємодії автора, тексту та читача, а отже, інтерес до вивчення процесу сприйняття базується на дослідженні багаторівневих відношень у самому тексті.

Існує велика кількість наукових напрямів, що досліджують та розробляють проблеми читачького сприйняття, одним з них є філологічна герменевтика. Філологічне осмислення різноманітних герменевтичних практик має особливе практичне значення. По-перше, філологічна герменевтика завжди виконувала функцію теоретичного забезпечення практичної

сфери, так званого, спілкування автора з читачем. По-друге, на тлі літературознавства виникає можливість осмислення герменевтики як особливого роду філологічної практики. Розгляд герменевтичних проблем з позицій літературознавства та філології дозволяє виробити теоретичні передумови для вирішення проблеми рецепції читачем художнього твору та питання існування ідеального читача. Одним з найактуальніших напрямів дослідження філологічної герменевтики є техніки сприйняття художнього тексту.

Дослідженню герменевтичних технік сприйняття художнього тексту присвячена незначна кількість наукових робіт. Серед найвизначніших розробок слід відзначити праці Г. І. Богіна «Схеми дій читача при розумінні тексту» [2], «Субстанційна сторона розуміння тексту» [3], в яких він визначає поняття техніки сприйняття художнього тексту та надає класифікацію та коротку характеристику найбільш поширеним з них. У дисертаційному дослідженні «Риторика художнього тексту та її герменевтичні наслідки» [4] М. М. Макєєва надає опис деяких технік та визначає особливості їх використання при роботі читача з художнім текстом. Однак, робота герменевтичних технік сприйняття на прикладі певних художніх творів є мало дослідженою та описаною у наукових працях.

Метою статті є визначення та аналіз особливостей використання техніки розуміння, що розпредмечує, при сприйнятті оповідань збірки Григіра Тютюнника «Зав'язь».

Відповідно до мети було поставлено такі завдання: надати визначення понять «техніка сприйняття» та «розуміння, що розпредмечує», проаналізувати використання техніки при сприйнятті художнього тексту; проаналізувати особливості читачького сприйняття при використанні техніки розуміння, що розпредмечує при сприйнятті оповідань, що входять до збірки Григіра Тютюнника «Зав'язь».

Розглядаючи теоретичні питання філологічної герменевтики, принципово необхідно мати на увазі, що кінцева соціальна мета філологічної герменевтики – допомогти комунікації людей у різноманітних герменевтичних ситуаціях при рецепції мовних і інших добутоків культурної й комунікативної діяльності інших людей. У наш час генеза герменевтики не стоїть на місці. Важливе місце у її розвитку зайняли техніки сприйняття. За визначенням Г. І. Богіна, техніки сприйняття, звернені на тексти культури, – це сукупність прийомів системного мислення, що перетворюють нерозуміння в розуміння, а в оптимальних випадках – розуміння в майстерність [1, с. 38]. За його підрахунками існують шість груп технік сприйняття тексту. Загальне число технік поки невідомо.

У статті ми розглянемо техніку розуміння, що розпредмечує. З позиції реципієнта, зайнятого розумінням тексту, зміст бачиться як поле засобів і ситуацій для розпредмечення, що конфігурують художню ідею освоєного твору. Рефлексивна техніка розуміння, що розпредмечує, досить складна в застосуванні, адже «розпредметити» – означає відновити при зверненні рефлексії реципієнта на текст якісь сторони ситуації розумової діяльності продуцента [2]. В основу схеми дій при розпредмеченні покладені такі рівні розуміння як семантизуюче та когнітивне.

Як відзначає М. Макєєва, розуміння, що розпредмечує, – це високий рівень власне смислового розуміння, пов'язаний з відновленням ситуацій, з відтворенням процесів творення змісту силою рефлексії реципієнта, що супроводжується залученням наявного власного досвіду розумової діяльності, досвіду комунікації, використанням соціально-культурних знань про ситуацію тексту [4, с. 156].

Розуміння, що розпредмечує, провокується спеціальними засобами і прийомами побудови тексту, що представляють непрямі номінації, осмислення яких можливе тільки на основі відтворення змісту. Саме у тексті, а не в мовній системі, закодоване конкретно-духовне, зашифрована людська діяльність. Орієнтованість побудови тексту на розуміння, що розпредмечує, забезпечує цілий ряд моментів, важливих для оптимального розгортання розумової діяльності реципієнта: активізацію процесів рефлексій при відновленні наявного змісту, осмислення образів текстових ситуацій з орієнтацією на декодування.

Важливо відмітити і те, що при розуміння, що розпредмечує, образи текстових ситуацій проходять через два паралельні перетворення: вони одночасно об'єктивуються, стаючи об'єктом розумової діяльності і суб'єктивуються, оскільки будучи пропущеними через індивідуальну суб'єктивність реципієнта, заломлюються і інакше виражаються в ній [4]. Так, риторика художнього тексту робить вплив на процеси розпредмечення, привертаючи увагу реципієнта незвичністю текстових засобів, з одного боку, і, задаючи певний напрям течії рефлексії реципієнта при її сприйнятті – з іншого.

Розглянемо, як працюють техніка розуміння, що розпредмечує, при сприйнятті оповідань Гр. Тютюнника, що увійшли до його першої збірки «Зав'язь».

Деякі дослідники творчості Гр. Тютюнника вбачають у першому творі збірки, «В сутінки», автобіографічні події, тому можливо саме близькістю теми військового дитинства і пояснюється сумбурність викладу. У творі йдеться про спогади хлопчика про часи війни, але наприкінці зненацька переривається хронологія викладу: йдеться про те, як хлопець тікає з дому й по кризі прямує до тітки, а в наступному абзаці вже йдуть спогади героя про його образи на матір. Закінчується твір тим, як матір «*ніжно куйовдить чупринку хлопчика та «втирає шкарубком пальцем мої очі»* [5, с. 14]. Такий спосіб викладу стає для читача джерелом інформації, він підкреслює емоційність ситуації, та ставлення до неї автора.

У даному випадку техніка розуміння, що розпредмечує, спрямована на розкриття для реципієнта ідеї твору та його морального змісту. Навіть знаючи про гріх матері та відчуваючи на собі її жорстокість, парубку все одно «*кортить радіти, що в мене теж є мати – хороша, як у всіх»* [5, с. 13]. Герой ще занадто маленький, щоб зрозуміти почуття своєї матері, яка зраджує батьку, проте він вже вмє пробачати і не осуджує її.

Техніка розуміння, що розпредмечує, допомагає читачеві відтворити загальну картину оповідання «На згарищі». Федора Нестеровича мучить душевна рана, але він сумує не лише через те, що одна з його учениць не змогла назвати дату початку Великої Вітчизняної війни, але й ще через те, що сам намагався забути всі жахи того часу, та людей, що пов'язані з цими спогадами. Його мучать докори сумління за те, що він намагається забути ті події, та померлих людей: «*недовго жила стежка після того, як забули її люди. І Федір Несторович сердився на людей, хоч поміж ними бачив лише самого себе»* [5, с. 33].

У творі «Дивак» Гр. Тютюнник використовує один зі своїх найулюбленіших образів – образ дитини. Але ця дитина є особливою. Олесь, незважаючи на маленький життєвий досвід, виявився мудрішим за всіх дорослих зі свого оточення. Техніка розуміння, що розпредмечує, допомагає читачеві зрозуміти те протистояння, що створює у своєму творі автор. Маленький хлопчик ще здатен радіти маленьким щасливим миттям життя, і коли наприкінці оповідання дід навчає Олесь життя: «*Завзяття в тебе обмаль. Все чогось у землі порпається. А треба – в людях. Та ота побіля них, отак... Того – ліктем, того – почотом... Гульк – уперед вишов»* [5, с. 37], читач чудово розуміє на чий стороні опиняються симпатії автора, а за ним і його власні. Хлопчик не розуміє і не хоче розуміти таку школу життя і доводить свою точку зору, захищаючи свого товариша, що потрапив у біду.

Техніка розуміння, що розпредмечує, при сприйнятті оповідання «Сито, сито...» допомагає читачеві відтворити не лише події, але й той душевний стан, той настрій, яким супроводжується цей твір. Душа Ілька протестує проти жорстокості війни, адже у багатьох сім'ях чекають на повернення додому батьків з того пекла. Хлопчик допомагає мамі «ворожити», і від нього залежить, з чим піде дружин солдата – з надією чи відчаєм. Лагідний і довірливий від природи Ілько намагається вселити впевненість у зранене жіноче серце. Риси дитячої психології – в багатьох деталях розповіді. Це й почуття гумору, властиве Ільку: «А клямка у мене перед носом стриб-стриб, клац-клац, а сніг у щілинах тишак-тишак...» [5, с. 110], і буквальна інтерпретація: «А чого б це я був їхнім зятем? Думують, як у них є Натка, то я на ній непримінно й женитимусь!» [5, с. 111]. Автор знаходить зворушливий і не позбавлений м'якої іронії спосіб показати серйозне ставлення Ілька до «ворожіння».

Оповідання «Тайна вечера» шокує читача своїм фіналом. Підліток увесь час настирливо думає тільки про їжу і як найбільше свято згадає вечерю в голови сільради: «Он на тому тижні ми як возили солому до голови сільради з Семеном Одарковичем ... то чого й не ставлено нам на стіл: і борщу, і сала мерзлого, з червоненьким усередині, і каші молочної... Пополасували!» [5, с. 119], але через недоіння і непосильну працю в колгоспі, після пригощання «чаркою» в діда Помазана, куди возив солому, він засинає на морозі, так і не доїхавши додому. В оповідання автор раз за разом підкреслює бідне та голодне становище хлопця. Техніка розуміння, що розпредмечує, спрямована на поєднання всіх натяків, що надає у творі автор та формування розуміння безвихідності цієї ситуації.

Моральному падінню людини присвячене оповідання «Гвинт». Воно написане у іронічній манері, тому техніка розуміння, що розпредмечує, допомагає читачеві зрозуміти ідейну та проблемну наповненість художнього твору. Ситуація, коли матеріальні цінності змінюють життя людей, вже не раз висвітлювалася в літературі, але Гр. Тютюнник зміг вдало підкреслити абсурдність ситуації. Онисько стає непізнаваним, коли йому до рук потрапляє гвинт, через який його син втратив руку: «Трохи згодом у село прибігла оглушена конячина, впряжена в борону, а навздогінці за нею – блідий, закритавлений погонич Семен, старший Ониськів син, з одбитою по лікоть правицею і видзьобнудим оком: міну розряджав...» [5, с. 130]. Онисько вирішує використати гвинт та робить власну олійницю. Ця маленька влада кардинально замінює його: «Дитина через той клятий гвинт руки позбулася, а він отаке верзе» [5, с. 136].

Останнє оповідання збірки «Проти місяця» є дуже емоційним і, що найважливіше, оптимістичним. Незважаючи на те, що у творі автор ще раз підкреслює наявність людських вад у кожного з нас, за допомогою техніки розуміння, що розпредмечує, читач розуміє, що автор намагається дати йому надію на те, що все ще можна виправити, необхідно лише бути відкритим для людей та намагатися їх зрозуміти. Такими людьми є головні герої Ладко та його знайома дівчина. Саме їй вдалося побачити, що «у його просторих грудях велике й лагідне серце, і гаряча хвиля збудження третєтньо лоскочеться в жилах» [5, с. 149]. Ця відкритість та добрі серце поєднують цих молодих людей. Вони розуміють, що відрізняються від своїх друзів чистотою душі, вони навіть здатні розумітися без слів і саме цей емоційний стан вселяє в читача надію.

Техніка розуміння, що розпредмечує, допомагає читачеві при сприйнятті збірки оповідань «Зав'язь» відтворити ідейну наповненість та проблематику тексту, побачити в ньому саме те повідомлення, що вклав у твір автор. Уважний до змін, що відбулися в житті села, нових рис, які виникають під їх впливом у соціальному і моральному укладі нового села, письменник по-своєму, оригінально аналізував у збірці складну, подекуди навіть болючу, актуальну проблему міграції сільського населення.

Шукаючи завжди в людині людину, Гр. Тютюнник уловив та відобразив у оповіданнях тривожні симптоми надзвичайно небезпечної соціальної хвороби: загрозу бездуховності для певної частини робітничого класу (так само, як і для певної частини колгоспників), загрозу зростання міщанської, споживацької психології в нових соціальних умовах, а отже й загрозу відступу від моральних принципів нашого суспільного ладу.

Література:

1. Богин Г. И. Методическое пособие по интерпретации художественного текста: Для занимающихся иностранной филологией [Электронный ресурс] / Г. Богин. – Режим доступа : <http://window.edu.ru>
2. Богин Г. И. Субстанциальная сторона понимания текста / Г.И. Богин. – Тверь : Наука, 1993. – 246 с.
3. Богин Г. И. Схемы действий читателя при понимании текста / Г.И. Богин. – Тверь : Наука, 1989. – 156 с.
4. Макеева М. Н. Риторика художественного текста и ее герменевтические последствия: дис. ... доктора филолог. наук: 10.02.19 / М. Н. Макеева. – Тверь, 2000. – 316 с.
5. Тютюнник Г. М. Твори / Г. М. Тютюнник. – К. : Видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь», 1984. – С. 7–154.

УДК 82.091

О. Л. Лотоцька, Л. В. Собчук,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

КОНЦЕПТ «ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ» У НАРАТИВНІЙ ОРГАНІЗАЦІІ НОВЕЛ О. ГЕНРІ ТА АРКАДІЯ ЛЮБЧЕНКА

У статті розглядається тенденція мистецької гри у побудові нарративу художнього тексту. Евристичну плідність і ефективність протягом аналізу виявив наратологічний концепт «еквівалентності» (поетичної структури нарративу, яка детермінується у позачасових зв'язках тематичних і формальних мотивів, зіставленнях і протиставленнях у тексті, що оголюють кут зору персонажів та зовні безпристрасного оповідача), докладно розроблений німецьким славістом В.Шмідом.

Ключові слова: гра, поетизація прози, орнаментальна проза, ліризація, нарратив, еквівалентність, тематичні і формальні еквівалентності.

В статье рассматривается тенденция художественной игры в построении нарратива художественного текста. Эвристическую плодотворность и эффективность в ходе анализа обнаружил нарратологический концепт «эквивалентности» (поэтической структуры нарратива, которая детерминруется во вневременных связях тематических и формальных мотивов, сопоставлениях и противопоставлениях в тексте, которые обнажают угол зрения персонажей и внешне беспристрастного рассказчика), подробно разработанный немецким слави́стом В. Шмидом.

Ключевые слова: игра, поэтизация прозы, орнаментальная проза, лиризация, нарратив, эквивалентность, тематические и формальные эквивалентности.